

עنوان مقاله :
تكاليف حقوقی کشورهای عربی میزبان ارتش آمریکا

نویسنده:

محمود رشنواز

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل ، واحد امارات، دانشگاه آزاد
اسلامی ، دبی، امارات

(عضو مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضاییه)

۱۴۰۴/۱۲/۲۸

تکالیف حقوقی کشورهای عربی میزبان ارتش آمریکا

در جریان تجاوز غیرقانونی آمریکایی - صهیونی به ایران، وضعیت‌هایی ایجاد شده است که از جنبه‌ی حقوقی و روابط بین‌المللی، موضوع را واجد پیچیدگی خاصی می‌نماید. این وضعیت مربوط به اتفاقاتی است که بین ایران و همسایگان آن بخصوص در حاشیه‌ی خلیج فارس رخ داده است. تجاوز دولت آمریکا به ایران عمدتاً با بهره‌گیری از حریم زمینی، هوایی و دریایی این کشورها انجام شده است. پایگاه‌های نظامی آمریکایی در این کشورها، میزبان تسلیحات و دیگر ابزارهای پشتیبانی نظامی هستند و سامانه‌های پدافندی مستقر در این اماکن، مانع جدی در دفاع کامل ایران از خود محسوب می‌شوند بعبارت دیگر کشورهای همسایه با میزبانی از نیروهای نظامی آمریکایی، در تجاوز غیرقانونی به ایران نقش مهمی داشته‌اند. طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها مصوب کمیسیون حقوق بین‌الملل مصوب ۲۰۰۱ که راجع به شرایط انتساب عمل متخلفانه به کشورها و شیوه‌های جبران خسارت تدوین شده است، در ماده ۱۶ راجع به انتساب عمل متخلفانه به کشورها در قالب کمک یا مساعدت در ارتکاب این اعمال، اشعار می‌دارد دولتی که در ارتکاب فعل متخلفانه بین‌المللی توسط دیگر به او مساعدت یا کمک می‌کند در صورت وجود شرایط زیر مسئولیت بین‌المللی دارد:

الف) آن دولت با آگاهی از شرایط فعل متخلفانه بین‌المللی به این کار اقدام میکند.

ب) فعل مزبور اگر توسط خود آن دولت هم ارتکاب می‌یافت، فعل متخلفانه بین‌المللی محسوب می‌شد.

با دقت در این ماده قانونی، می‌توان استنباط نمود که مساعدت و در معنای حقوقی معاونت در ارتکاب رفتار متخلفانه، می‌تواند موجب ایجاد مسئولیت بین‌المللی برای دولت‌ها باشد. حال باید دید آیا در موضوع حاضر این شرایط راجع به کشورهای همسایه ایران وجود دارد و آیا می‌توان به استناد این ماده قانونی، این کشورها را دارای مسئولیت بین‌المللی دانست یا خیر؟

راجع به اینکه آیا مساعدتی انجام شده است یا خیر باید گفت: در اختیار قرار دادن خاک کشورهای همسایه و نیز بازگذاشتن حریم هوایی، زمینی و دریایی برای اقدامات نظامی آمریکا به شکلی بارز مصداق مساعدت و کمکی است که در این ماده مبنای مسئولیت قرار گرفته است هرچند به جهت وضعیت جنگی و پیچیده‌ای که در منطقه ایجاد شده است، کشورهای همسایه به صراحت، معاونت و مساعدت خود نسبت به اقدامات نظامی آمریکا را اعلام نکرده‌اند و حتی در اظهارنظرهای سیاسی، هرگونه اقدام مستقیم نظامی علیه ایران را از جانب خود نفی کرده‌اند ولی واضح است که این حجم از مساعدت نسبت به نظامیان آمریکا، نافی هرگونه اظهار نظر خلاف می‌تواند قلمداد گردد. کشورهای همسایه با تحمل زیان‌های مالی فراوان به جهت تعطیلی پروازها، صادرات و استخراج نفت و گاز، تجارت دریایی و دیگر زیان‌های جانبی، هزینه‌های زیادی برای این میزبانی پرداخت کرده‌اند.

در واقع حتی اگر اقدام مثبتی از جانب این کشورها در مساعدت از آمریکا انجام نشده باشد، عدم اقدام جهت حضور نیروها و تجهیزات نظامی آمریکا خود می‌تواند مصداق رفتار متخلفانه ماده ۱۶ قرار بگیرد. مضافاً بر اینکه دولت‌های میزبان از غیرقانونی بودن تجاوز آمریکا به ایران بر مبنای حقوق بین‌الملل و وضعیت‌های پیش از جنگ آگاهی کامل داشته‌اند. ایران در طی سالیان قبل و بخصوص در دوران حاکمیت نظام جمهوری اسلامی ایران، هیچ‌گونه تعرضی نسبت به همسایگان خود نداشته است و در تعامل سیاسی و حقوقی کامل در منطقه خاورمیانه، تلاش‌های فراوانی برای از بین بردن افراطی‌گری و مقابله با گروه‌های تروریستی از خود نشان داده است و هزینه‌هایی را متقبل شده که دولت‌های همسایه را منتفع ساخته، بنابراین خطری از جانب ایران متوجه آنان نبوده است و می‌تواند اماره‌ای بر آگاهی این کشورها از متخلفانه بودن تجاوز آمریکا باشد در احراز شرط دوم از ماده ۱۶ فوق‌الذکر نیز می‌توان به همان مقدمات ذکر شده استناد کرد، کشورهای همسایه نه براساس اصول دفاع مشروع، ضرورت، اضطرار و هیچ‌کدام از عوامل موجه رفتار متخلفانه‌ی بین‌المللی نمی‌توانند تجاوز خود را به ایران توجیه کنند. بنابراین حتی اگر دولت‌های همسایه نیز اقدام به این تجاوز می‌کردند، دلیل موجهی برای این اقدام خود نداشتند و با عنایت به اینکه این مساعدت منجر به تجاوز شده، خسارات فراوانی ایجاد کرده و نیز نقض فاحش حقوق بشردوستانه را بخصوص در قضیه شهادت دانش‌آموزان در میناب را موجب شده است در متخلفانه بودن این عمل تردید نمی‌توان داشت.

نشانه‌ی دیگر اینکه این اقدام آمریکا متخلفانه و غیرقابل توجیه از جنبه‌ی حقوق بین‌الملل و نظم جهانی است، هیچ‌کدام از متحدان آمریکا برخلاف اقدامات نظامی سابق مانند حمله به عراق و افغانستان در این تجاوز، او را همراهی نکردند. انگلستان، فرانسه و دیگر کشورهای متحد از اعزام نیرو و تجهیزات نظامی و مساعدت به آمریکا امتناع کردند. این مسئله گویای متخلفانه بودن شیوه‌ی مساعدت کشورهای همسایه در تجاوز به ایران محسوب می‌شود.

در همین ارتباط سفیر ایران در سازمان ملل متحد در پاسخ به نامه نماینده‌ی کویت نزد سامان ملل متحد بیان می‌دارد: «جمهوری اسلامی ایران همچنان متعهد به حفظ روابط دوستانه با کویت بر پایه احترام متقابل، اصل حسن همجواری و احترام به حاکمیت و تمامیت ارضی یکدیگر است. ایران بار دیگر تأکید می‌کند که عملیات دفاعی آن که پایگاه‌ها و تأسیسات نظامی ایالات متحده در منطقه را هدف قرار می‌دهد، به هیچ وجه علیه حاکمیت و تمامیت ارضی کویت نیست.» در این پاسخ نماینده‌ی ایران به اصل حسن همجواری اشاره شده است. این اصل بیانگر اعمال و اتخاذ روابط دوستانه‌ی همسایگی بر مبنای احترام به تمامیت ارضی و منع از مداخله داخلی در کشورهای همسایه بنا شده است که جمهوری اسلامی ایران خود را به آن پایبند می‌داند. به نظر می‌رسد که

کشورهای همسایه با سکوت و ترک فعل خود حداقل در عدم مساعدت به کشورهای متجاوز علیه ایران، این اصل همجواری را نادیده گرفته‌اند.

از سوی دیگر تعهدات حقوق بشری کشورهای همسایه‌ی ایران مبنای مسئولیت این گروه از کشورها در قبال تجاوز غیرقانونی آمریکا علیه ایران می‌تواند محسوب شود چرا که اسناد و معاهدات بین‌المللی حقوق بشری که دولت‌های همسایه ایران از دولت‌های متعهد آن‌ها محسوب می‌شود از جمله میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶)، کنوانسیون حقوق کودک (CRC) و ... که ایجاد تعهداتی را برای تمامی متعهدین حتی به شکلی عرفی ایجاد می‌کند. مسلماً لزوم رعایت حقوق بنیادین انسان‌ها، از جمله حق بر سلامت، محیط زیست، دسترسی به امکانات آموزشی و بهداشتی ایجاب می‌کند تا دولت‌های همسایه، از نقض این حقوق در قبال مردم ایران پیشگیری نمایند. کشورهای همسایه تعهد دارند که برخورداری از شرایط استاندارد زندگی را برای تمام مردمی که متأثر از رفتار آنان هستند را تضمین کنند بدین معنی که نمی‌توانند با اقدامات ایجابی یا سلبی در تحقق این حقوق بشری مانع ایجاد کنند. به شهادت رساندن دانش‌آموزان و رهبر حکومت مشروع و قانونی در یک کشور همسایه که مصداق بارز از نقض حقوق بشر و بشردوستانه محسوب می‌شود می‌تواند به عنوان یکی از موارد نقض تعهد توسط این کشورها اعمال شود با عنایت به اینکه کشورهای همسایه‌ی ایران، امکان جلوگیری از اقدامات نظامی دولت آمریکا در خاک خود را دارند، فلذا استناد آن‌ها به شرایط معافیت از انجام تعهد نمی‌تواند مورد پذیرش قرار گیرد.

A hand with a pink nail polish is pointing at a map of the Middle East. The map shows countries like Iraq, Turkey, and others. A US flag is overlaid on the map. The text is centered over the map.

Title :

**Legal obligations of Arab countries hosting the
US military**

the writer:

Mahmoud Rashnavaz

**Doctoral student of International Law, Emirates
Branch, Islamic Azad University, Dubai, UAE**

**member of the center of lawyers, official experts
and consultants of the judiciary**

۲۰۲۶/۰۳/۱۹